

Сергій Кораблін

НАЦІОНАЛЬНИЙ БІЗНЕС-ЦИКЛ І ДОХОДИ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КІЛЬКІСНОГО ВПЛИВУ

Запропоновано інтерпретацію національного бізнес-циклу України, який розглядається, як результат коливань світових цін на сировину. Проаналізовано динаміку реального ВВП України, доходів її Зведеного бюджету та його дефіциту за період 2002-2015 рр. Як незалежні фактори обрано зовнішні ціни на сталь, пшеницю, олію та азотні добрива, що експортуються Україною.

Ключові слова: бюджет України, зведений бюджет, національний бізнес-цикл, експорт, імпорт.

JEL: E320.

Ухвалення Державного бюджету України на 2016 рік виявилось дуже непростим. З одного боку, воно явно затягнулося, з іншого – його погіршили розбіжності між Міністерством фінансів і депутатським корпусом щодо проекту нового Податкового кодексу. Як результат, повну публічну підтримку головного фінансового закону країни не висловив жоден учасник його розроблення і прийняття. Найменш гостра критика на його адресу, мабуть, прозвучала від голови уряду, який визнав, що бюджет "не найкращий"¹, але він – плід безлічі неминучих компромісів. Це, однак, не знизило подальших дискусій щодо якості самих компромісів і пошуку шляхів їх наступної корекції.

Тягар бюджетного навантаження

Одна з ключових полемік навколо держбюджету-2016 стосувалася того, як забезпечити його наповнюваність і знизити одночасно рівень дефіциту. Необхідність вирішення цього двоєдиного завдання очевидна, як через стрибок у 2015 році вітчизняних цін на споживчому ринку (43,3%) і курсового падіння гривні до долара США (-52,2%), так і публічне визнання фактів корупції і масове "нецільове використання" бюджетних коштів.

Парламентський бюджетний комітет у цьому питанні закликав до зниження ставок оподаткування, розраховуючи, мабуть, на концептуальні ефекти "кивої Лаффера". Міністерство ж фінансів, зі зрозумілих причин, дотримувалося більш консервативного погляду, демонструючи схильність до підвищення цих ставок.

Однак у чому обидві позиції збіглись світоглядно, так це в необхідності знизити загальне бюджетне навантаження на економіку, бізнес і його доходи. Загальна логіка цього підходу цілком зрозуміла: вона, як мінімум, апелює до підтримки приватного підприємництва і пов'язаного з ним

Кораблін Сергій Олександрович (skorablin@yahoo.com), д-р екон. наук; головний науковий співробітник ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

¹ <https://www.rbc.ua/rus/news/rada-prinyala-gosbyudzhet-2016-god-1450972052.html>.

потенціалом зростання, а також – до зменшення бюджетних дефіцитів і тягаря їх вимушеного фінансування.

По суті справи, цей погляд закладений у програмах фінансової співпраці України і МВФ, які відзначають надмірні масштаби вітчизняного бюджету і необхідність їх цільового зниження².

Зразком у цьому питанні, звичайно, служать США, де доходи/витрати сектора загального державного управління в 2003–2014 роках становили 30/36% ВВП (табл. 1). В Україні вони, крім держбюджету, включають також доходи/витрати місцевих бюджетів та фондів соціального страхування. Їх загальний рівень у зазначений період становив 42/45% ВВП. Таке навантаження державних фінансів нерідко розглядається чи не головною проблемою вітчизняної економіки, що тягне за собою її циклічні кризи, корупцію і пригніченість національного бізнесу³.

Таблиця 1

Середнє співвідношення доходів, витрат і дефіциту/профіциту сектора загального державного управління до ВВП деяких країн в 2003–2014 роках

№	Доходи	% ВВП	№	Витрати	% ВВП	№	Дефіцит/Профіцит	% ВВП
1	США	30,1	1	США	36,2	1	Греція	-8,9
2	Румунія	33,0	2	Румунія	36,5	2	Ірландія	-6,4
3	Литва	33,9	3	Литва	37,1	3	США	-6,2
4	Ірландія	34,4	4	Болгарія	37,2	4	Португалія	-6,2
5	Латвія	34,6	5	Латвія	37,3	5	Велика Британія	-5,8
6	Словаччина	36,1	6	Естонія	37,5	6	Угорщина	-5,1
7	Болгарія	36,4	7	Словаччина	39,8	7	Польща	-4,6
8	Кіпр	37,4	8	Ірландія	40,8	8	Іспанія	-4,4
9	Іспанія	38,0	9	Кіпр	41,1	9	Франція	-4,2
10	Естонія	38,2	10	Люксембург	42,3	10	Словаччина	-3,7
11	Велика Британія	39,2	11	Іспанія	42,4	11	Кіпр	-3,7
12	Польща	39,4	12	Чехія	42,7	12	Румунія	-3,6
13	Чехія	39,6	13	Польща	44,0	13	Італія	-3,4
14	Португалія	41,8	14	Велика Британія	45,0	14	Литва	-3,2
15	Греція	41,9	15	Україна	45,2	15	Україна	-3,1
16	Україна	42,1	16	Нідерланди	45,2	16	Чехія	-3,1
17	Нідерланди	42,9	17	Германія	45,4	17	Австрія	-2,7
18	Люксембург	43,1	18	Португалія	47,9	18	Латвія	-2,7
19	Німеччина	43,6	19	Італія	48,9	19	Нідерланди	-2,3
20	Угорщина	44,5	20	Угорщина	49,7	20	Німеччина	-1,8
21	Італія	45,5	21	Греція	50,8	21	Болгарія	-0,8
22	Австрія	48,7	22	Австрія	51,4	22	Естонія	0,6
23	Франція	50,5	23	Франція	54,7	23	Люксембург	0,9
	ЄС	44,0		ЄС	47,5		ЄС	-3,5

Джерело: розраховано за даними Євростату (<http://ec.europa.eu/eurostat>), Світового банку (<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>) і Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).

У такому світлі рецепт загального економічного оздоровлення бачиться досить очевидним – скорочення бюджетних витрат. Причому, чим

² Ukraine: Request for Stand-by Arrangement–Staff Report; Supplement; Staff Statement; Press Release; and Statement by the Executive Director for Ukraine. Publication Date: May 01, 2014. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14106.pdf>.

³ <http://112.ua/politika/korupciya-v-ukraine-svyazana-s-vysokim-prisutstviem-gosudarstva-v-ekonomike-skarshevskiy-273371.html>.

радикальніше, тим краще – будуть міцнішими фінанси і потужнішим поштовх для стійкого господарського зростання.

Бюджет: до питання граничного навантаження

Тим часом низькі доходи/витрати сектора загального держуправління аж ніяк не завжди є критерієм і запорукою фінансового здоров'я. Так, в Україні рівень доходів/витрат сектора загального держуправління лише небагато чим відрізняється від його показників у багатьох успішних країнах-членах ЄС (Луніна, 2010. С. 7). Дійсно, в Польщі, Великій Британії та Нідерландах його показники в 2003–2014 роках варіювалися, як і в Україні, в діапазоні 38–49% ВВП. Проте глобальну кризу 2008–2009 років ці країни подолали незрівнянно легше нас. Крім цього, вони виступають не реципієнтами, а донорами МВФ, нетерпимі до корупції, та й до долара США за цей час в п'ять разів знецінилася знову-таки гривня, а не злотий, фунт або євро.

Що стосується американської економіки, то в 2009–2012 роках дефіцит сектора загального держуправління в США лежав у поза межній зоні 8–13% ВВП. Причому в 2003–2014 роках він перевищував український в середньому вдвічі – 6,2 і 3,1% ВВП, відповідно. Проте настільки серйозні дисбаланси не завадили Сполученим Штатам знизити до кінця минулого року рівень безробіття до 5%, відновити економічне зростання (2,4%, 2014-й) і почати посилення монетарної політики: піднявши в грудні 2015 року на 0,25 в.п. свою ключову відсоткову ставку, Федеральна резервна система визнала, що не розглядає відновлення рецесії ключовим ризиком для економіки США.

На цьому тлі говорити про вітчизняні успіхи досить складно – як в частині триваючого спаду ВВП України (-9,9%, 2015-й), так і її залежності від зовнішніх позик, що надаються офіційними кредиторами, включаючи ті самі Сполучені Штати.

Суть наведених прикладів очевидна – інформативність показників навантаження бюджету і його дефіциту, на жаль, не безмежна: віддаючи належне їх місцю в підтримці фінансової стабільності, слід, однак, визнати, що вони – не більше ніж арифметичні співвідношення, за якими приховані досить складні і різноманітні процеси. Якість же останніх в цілому ряді випадків настільки неоднорідна, що пряме зіставлення бюджетних індикаторів різних країн є часом досить умовним, як і практичні його наслідки.

Без урахування цього факту продуктивність механічного стиснення бюджету може виявитися не вищою, ніж у безпечного збільшення його дефіциту. Попередити потенційні ризики в такому разі допомагає економічний аналіз бюджетних макропараметрів. В іншому випадку, наприклад, складно (якщо взагалі можливо) пояснити їх вплив на динаміку виробництва України і Німеччини в період Великої рецесії.

Справа в тому, що протягом майже шести років, що передували глобальній кризі 2008–2009 років, середній рівень доходів, витрат і дефіциту в секторі загального держуправління України був нижчим, ніж у Німеччині. Проте 2009 року український ВВП поставив світовий антирекорд, впавши на 14,8%. З тих пір вітчизняні фінанси не перестає лихоманити, чого не скажеш про Німеччину, яка виступає сьогодні основним двигуном континентальної Європи.

Очевидно, такі факти мало відповідають усталеному уявленню про оптимальний розмір бюджету, яке нерідко зводиться до його простий мі-

німізації⁴. Внаслідок цього більш доречним виявляється питання не про бюджетні обмеження, а про їх межі і можливості.

Здатність бюджетної аскети тимчасово зняти частину фінансових проблем сумнівів не викликає. Але ось наскільки тривала її терапія і чому потреба в ній спалахує часом так несподівано, зрозуміло далеко не завжди. Так, криза 2008–2009 років параметри вітчизняного бюджету явно не віщували. Проте він виявився настільки глибоким, що його наслідки не подолані, по суті, і сьогодні.

З огляду на це, при аналізі бюджетних проблем навряд чи варто замикатися тільки в колі особливостей податково-бюджетного процесу: розмірі податкових ставок і ширині податкової бази, фактах ухилення від сплати податків і практиці відповідних покарань, нецільовому використанні і бюджетних коштів і характері пов'язаних з ним санкцій і т.д.

Не менш справедливим є питання про причинно-наслідкові зв'язки між параметрами бюджету і характером національного бізнес-циклу. Не зменшуючи ролі перших, слід, однак, визнати і власну логіку другого. Причому в цілому ряді випадків саме вона виявляється провідною як у момент несподіваного виникнення макрофінансових диспропорцій, так і подальшого оголення глибоких бюджетних дефіцитів.

Національний бізнес-цикл України та світова кон'юнктура на сировину

За міжнародними мірками українська економіка – маленька. У 2014 році її питома вага у світовому ВВП становила 0,17%. З урахуванням же минулорічної динаміки за підсумками 2015 року він може не досягти і 0,1%. Причина такої невеликої частки України в світовому виробництві – її спеціалізація на виробництві сировини і продукції з неглибокою промисловою переробкою. І те, і те пов'язане з виробництвом товарів з низькою доданою вартістю, що знижує розмір національної економіки та загальні темпи її зростання.

У разі масового випуску Україною дорогої високотехнологічної продукції, як це, наприклад, має місце в Південній Кореї або Сінгапурі, стан її економіки та фінансово-бюджетної сфери було б докорінно іншим. Але частка таких товарів у вітчизняному промисловому експорті залишається гранично низькою. У 2003–2014 роках її середня величина не перевищувала 5% (табл. 2). Де-факто це рівень економічно бідних країн. Відповідний ж середньосвітовий показник приблизно вчетверо більше вітчизняного (19,55%). У зазначений період він досягав у Китаї 26,3%, Південної Кореї – 30,11%, Малайзії – майже 51%, а в Сінгапурі перевищував 53%.

Ще однією особливістю української економіки є її торгова відкритість: із року в рік співвідношення вітчизняного експорту/імпорту до ВВП коливається в районі 50% ВВП, а зовнішньоторговельний оборот, відповідно, близько 100% ВВП.

Внаслідок цього господарські імпульси вітчизняного бізнес-циклу тісно пов'язані зі світовими ринками сировини: з їх піднесенням спостерігається зростання реального ВВП України, підвищується стійкість її фінансів, національної валюти, наповнюваність бюджетів. Коли ж світова кон'юнктура на сировину падає, виникає або наростає дефіцит платіжного

⁴ За оцінками МВФ, короткостроковою платою за фіскальну консолідацію на рівні 1% ВВП є зниження протягом двох років реального ВВП – на 0,5% і підвищення на 0,3% – безробіття. Все ж це тягар вважається прийнятним, оскільки "в довгостроковому періоді зниження державного боргу видається позитивним" (World Economic Outlook, IMF, October 2010, p. 95-96).

балансу, тануть міжнародні резерви, девальвує гривня, скорочуються доходи бюджетів усіх рівнів.

Таблиця 2

Середній показник частки високотехнологічної продукції в промисловому експорті деяких країн в 2000–2013 роках

№	Країна	%	№	Країна	%
1	Кампучія	0,13	24	Гонконг	14,99
2	Єгипет	0,64	25	Ізраїль	15,14
3	Пакистан	1,32	26	Швеція	15,37
4	Албанія	1,60	27	Німеччина	16,31
5	Вірменія	2,54	28	Норвегія	17,22
6	Україна	4,89	29	Данія	17,84
7	Чилі	5,04	30	Фінляндія	18,07
8	Румунія	6,05	31	Японія	21,27
9	Португалія	6,58	32	Франція	22,27
10	Латвія	6,68	33	Угорщина	23,84
11	Індія	6,74	34	Велика Британія	24,21
12	Литва	7,89	35	Швейцарія	24,54
13	Аргентина	8,11	36	Нідерланди	25,95
14	Нова Зеландія	9,49	37	США	26,25
15	Греція	10,31	38	Китай	26,34
16	Російська Федерація	11,10	39	Корея	30,11
17	Індонезія	12,55	40	Ірландія	31,38
18	Естонія	12,56	41	Малайзія	50,93
19	Бразилія	12,91	42	Сінгапур	53,06
20	Австралія	13,10		Європа і Центральна Азія (перехідні економіки)	5,88
21	Австрія	13,46		ЄС	16,92
22	Чехія	13,63		Світова економіка	19,55
23	Канада	14,10			

Джерело: розраховано за даними Світового банку:
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>.

Їх зобов'язання, які ще недавно здавалися природними (рівень витрат на охорону здоров'я, освіту, культуру, соціальну допомогу, науку, підтримку Пенсійного фонду, інфраструктуру загальнонаціонального значення і т.п.), раптово виявляються непідйомним тягарем. У бюджетів оголюються дефіцити. Постає питання про надмірності їх видаткової частини і необхідності її "оптимізації".

У вітчизняних реаліях вона пов'язана не тільки з укрупненням груп у дошкільних установах і навчальних класів, але також із закриттям частини дитячих садків, ясел і шкіл. У сільській місцевості зменшується кількість пунктів медичної допомоги, а в містах – лікарський потенціал лікарень і поліклінік. Заморожується оплата праці працівників бюджетної сфери, скорочується її штат. Бідніють бюджетні плани з ремонту/будівництва доріг і установ соціальної інфраструктури. Падає купівельна спроможність пенсій, стипендій, соціальних допомог.

Тягарем стають базові норми української Конституції – право на безкоштовну освіту (ст. 53) та медичне обслуговування (ст. 49). Починаються публічні дискусії про їх нереальність, хоча ще відносно недавно обґрунтованість цих положень не викликала ні громадських суперечок, ні фінансових труднощів.

По суті, це своєрідна історія Зведеного бюджету України, яка пережила за неповні 20 років три великих кризи – 1998–1999, 2008–2009 і 2014–2016 років. Показово, що всі три зазначених епізоди припали на періоди різкого зниження світової кон'юнктури на сировину. Разом з тим

її зростання в 2002–2008 і 2010–2011 роках супроводжувалося істотним підвищенням бюджетних надходжень і їх стійкості. Попутно також спостерігалось зниження і дефіциту Зведеного бюджету.

Зазначені залежності непогано ілюструє річна динаміка цін на ключові товари українського експорту (сталь, пшениця, соняшникова олія, азотні добрива), що спостерігалась в 2003–2015 роках. Накладення на неї аналогічних квартальних показників реального ВВП, доходів Зведеного бюджету і його дефіциту наочно описує природу вітчизняного бізнес-циклу (рис. 1–3).

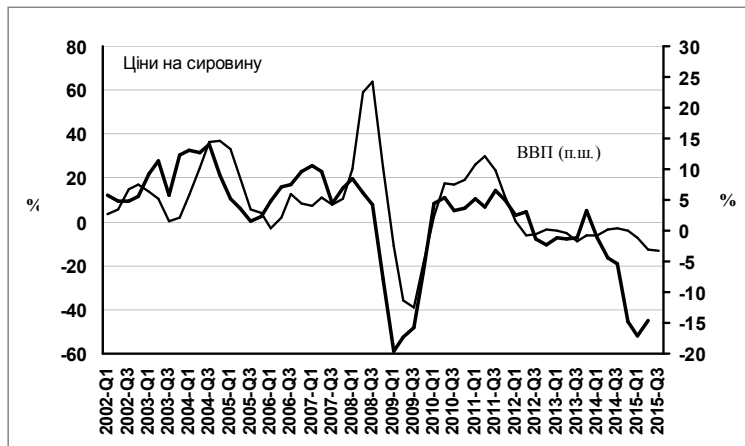

Рисунок 1. Динаміка світових цін на сировину і реального ВВП України, 2002–2015 роки

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>) та порталу IndexMundi (<http://www.indexmundi.com/commodities/>).

Перш за все привертає увагу його висхідна фаза, що мала місце в 2003–2008 рр. У зазначений період 12-місячні темпи приросту ВВП України стійко становили, в середньому, 7–8% (рис. 1), а бюджетних доходів – від 20 до 60% (рис. 2). Дефіцит же Зведеного бюджету України на якийсь момент навіть зник, перетворившись в першому півріччі 2007 р. в профіцит (рис. 3).

Рисунок 2. Динаміка світових цін на сировину і доходів Зведеного бюджету України, 2003–2014 роки

Джерело: розраховано за даними Національного банку України (<http://www.bank.gov.ua/>) та порталу IndexMundi (<http://www.indexmundi.com/commodities/>).

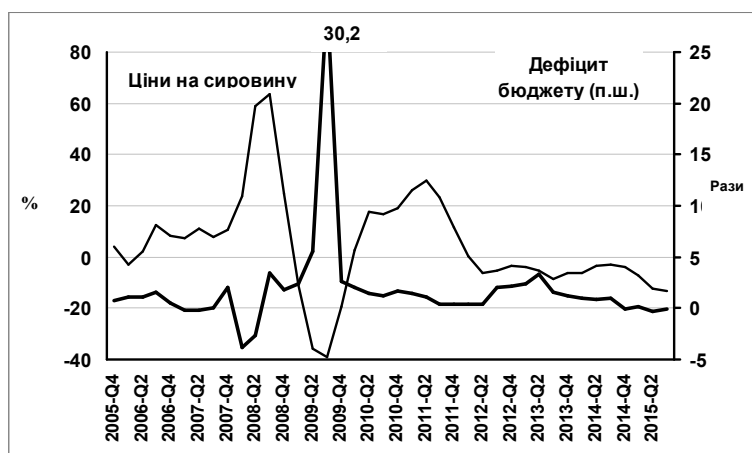

Рисунок 3. Динаміка світових цін на сировину і дефіциту Зведеного бюджету України, 2005–2015 роки

Джерело: розраховано за даними Національного банку України (<http://www.bank.gov.ua/>) та порталу Index Mundi (<http://www.indexmundi.com/commodities/>).

Внутрішні причини подібної стабільності аж ніяк не очевидні: вітчизняна політична палітра в ті роки була далекою від ідилії. Країну буквально переслідували гучні скандали, неодноразові парламентські вибори, зміна урядів, складна президентська кампанія і революційні потрясіння. Але всупереч таким несприятливим умовам, і вітчизняне виробництво, і доходи Зведеного бюджету демонстрували тоді не просто стійкі темпи зростання. Вони били рекорди – ніколи раніше і після їх рівень не був настільки високим.

Однією з причин таких вражаючих результатів був бум на зовнішніх ринках сировини (див. рис. 1–3). І хоча приріст цін на них не був стійким, його річні темпи щоквартально становили в середньому 17,5%, а часом і 40% (2004-й) або навіть 60% (2008-й).

Слідом за сировинною виручкою в Україну тоді хлинули зовнішні боргові ресурси і прямі іноземні інвестиції. З 2004 року по жовтень 2008 року їх залишки, що осіли в українській економіці, виростили, відповідно, на 74,4 млрд дол. і 42,3 млрд дол. США. Обсяг зазначеного капіталу перевищив 116 млрд дол. США. Його приплив підвищив імпорتنі витрати, торгівлю і бюджетні надходження. Вони виявилися настільки значними, що в першому півріччі 2008 року уряд почав виплачувати компенсації вкладникам колишнього "Ощадбанку СРСР", обіцяючи кожному, хто позбувся вкладу, до 1 тис. грн.

На хвилі надлишку пропозиції іноземної валюти обсяг міжнародних резервів у серпні 2008 року досяг свого історичного максимуму, перевищивши 38 млрд дол. США. Практично всі зазначені кошти були викуплені Національним банком України на міжбанківському валютному ринку, а не взяті в борг, як стало мимоволі практикуватися після 2013 року. Складно повірити, але влітку 2008 року Національний банк був змушений відбиватися від публічних звинувачень у зміцненні офіційного курсу гривні. Економічне та фінансове становище країни здавалося настільки надійним і стійким, що Міжнародний валютний фонд ініціював питання закриття через непотрібність свого київського офісу.

Вся ця ідилічна картина зруйнувалася буквально за пару місяців восени 2008 року: ні виробництво, ні бюджет, ні курс гривні, ні резерви Національного банку України не змогли протистояти падінню зовнішніх цін на вітчизняний експорт. Через різке зниження сировинної кон'юнктури українські фінанси занурилися в перманентну кризу.

У 2009 році 12-місячний обвал світових цін на українську продукцію досяг в поквартальному розрізі 40%. Він спричинив за собою падіння на 20% і більше реального ВВП України і доходів її Зведеного бюджету (див. рис. 1, 2). Дефіцит останнього виріс в 30 разів (див. рис. 3).

Вибратися з цього економічного і фінансово-бюджетного обвалу допомогло відновлення в 2010–2011 роках зовнішніх цін на український сировинний експорт, який перетворився потім в їх зростання з піковим значенням (29,9%) в II кварталі 2011 року. Протягом цих двох років спостерігалось відновлення зростання реального ВВП України (4,1 і 5,2%, відповідно), а також доходів її Зведеного бюджету (до 55,5% у III кварталі 2011 року).

Тим часом похвалення на світових ринках сировини вичерпалося на початку 2012 року. Разом з ним настав спад і в українській економіці. Темп її зростання знизився до 0,3% (2012-й) і 0,0% (2013-й). Рецесія відразу відбилася на обсягах фінансових потоків та бюджетних надходжень. У II кварталі 2013 року 12-місячний дефіцит Зведеного бюджету України зріс в 3,3 раза. У цих умовах його новою опорою стали зовнішні і внутрішні запозичення. Посилився тиск на Національний банк у частині підтримки ним бюджетних витрат. Якщо 2007 року портфель цінних паперів Національного банку взагалі не містив ОВДП, то до кінця 2013-го в ньому було їх уже на 147 млрд грн, що становило 58,3% всього обсягу ОВДП, що перебували на той момент в обігу.

Сировинна спеціалізація вітчизняної економіки і падіння цін на її продукцію стали однією з головних причин дворічного спаду ВВП України (-6,8% – 2014-й, -9,9% – 2015-й), виснаження її державних фінансів і триразового знецінення гривні. Протягом 2012–2015 років глибина спаду світових цін на українську сировину досягла 30%, а тривалість уже, схоже, перевищила чотири роки.

На цьому тлі війна на Сході – трагедія тисяч українських сімей. Супутні ж їй економічні втрати не підлягають поки що точній оцінці. Але те, що йдеться про десятки, а то й сотні, мільярдів доларів, сумнівів не викликає.

Разом з тим не можна не визнати, що вогнем сепаратизму охоплено найбільший сировинний регіон України, що спеціалізується на виробництві провідної товарної групи її експорту – чорних металів. У зв'язку з цим доводиться також відзначити, що спалах сепаратизму припав на момент виробничої кризи не тільки всієї України, а й безпосередньо Донбасу, ідеально вписавшись у затяжне падіння кон'юнктури на світових ринках сировини.

У цьому відношенні економічні корені сьогоденної війни – ті самі, що й у загальнонаціональної кризи. Спроби позбутися їх шляхом подальшого нарощування в Україні сировинного виробництва – є спірними. Їх продуктивність, очевидно, не вища, ніж у піднесення Сходу країни шляхом легалізації вугільних "копанок", а її Заходу – через повсюдне визнання "бізнесу" з розробки бурштинових шурфів.

Кілька заключних коментарів

В українській економіці переважає виробництво сировини і продукції з неглибокої ступенем технологічної обробки. Будучи орієнтованим не

тільки на внутрішній, а й зовнішній ринки, воно є ключовим каналом їх економічного, фінансового та валютного взаємозв'язку.

Сировинна спеціалізація також обумовлює незначну частку України у виробництві світового ВВП. Як результат, її національний бізнес-цикл виявляється прив'язаним до коливань міжнародної кон'юнктури на сировину: в періоди її підвищення спостерігається стійке зростання вітчизняного ВВП, доходів Зведеного бюджету, збільшується його стійкість; коли ж світові ціни на вітчизняну сировину падають, разом з експортним сектором стагнує вся економіка, включаючи її фінансову систему і бюджетні доходи.

У рамках зазначеного циклу в 2003–2014 роках кожна 10-відсоткова зміна цін на вітчизняну сировину тягла за собою односпрямовану зміну реального ВВП України – до 2%, доходів її Зведеного бюджету – до 6%.

У теоретичному відношенні вказаний висновок навряд чи є несподіваним. Так, ні для кого не є секретом, що національне виробництво Російської Федерації (РФ), стан її фінансів, курс рубля, рівень інфляція і зайнятість прямо залежать від світових цін на нафту і газ. В Україні ж, на жаль, часто не береться до уваги, що вітчизняна економіка не менше сировинна, ніж російська.

Цю проблему ідентифікації, мабуть, можна пояснити специфікою сировинного профілю українського виробництва. Разом з тим зазначена відмінність не змінює суті питання, тим більше, якщо врахувати, що частка високотехнологічної продукції в промисловому експорті РФ (11,1%) вдвічі перевищує відповідний показник України (див. табл. 2).

У таких умовах вихідним пунктом будь-якого вітчизняного макропрогнозу, включаючи прогноз бюджетних доходів, повинна виступати оцінка майбутньої динаміки світових цін на сировину. Без неї і без урахування статистичного зв'язку сировинної кон'юнктури з національним бізнес-циклом аналіз параметрів українського бюджету позбавляється економічного сенсу.

У РФ подібний взаємозв'язок давно вже включений у прогноз параметрів бюджету. Так, на 2016 рік вони розраховані згідно з очікуваною ціною бареля нафти марки Uralsv 50 доларів. Більш низький її рівень – провісник фінансових проблем і неминучого секвестру бюджету. Про нього в РФ, по суті справи, заговорили з самого початку поточного року, як тільки світові ціни на нафту впали нижче вказаного рівня, пробивши показники в 40 і 30 доларів за барель.

В Україні такі залежності в офіційних прогнозах, схоже, не враховуються. Не беруться вони, мабуть, до уваги і в рамках чинної фінансової програми МВФ EFF. Так, згідно з останнім офіційним прогнозом МВФ (серпень 2015 року), ціни на вітчизняний товарний експорт в 2016–2020 роках щорічно зростатимуть на 1,2–1,6%. Однак у світлі описаних вище зв'язків (див. рис. 1–3) подібна динаміка здатна лише заморозити на п'ять років поточний рівень виробництва, зайнятості і бюджетно-фінансових проблем. Очікуване в таких умовах "прискорення" реального ВВП до 4% в 2018 році нагадує скоріше обіцянку відстроченої ввічливості в рамках програми EFF, ніж серйозну заяву на економічне відродження.

У зв'язку з цим доводиться враховувати, що торішнє балансування Зведеного бюджету сталося значною мірою завдяки новим зовнішнім кредитам держсектора (чисте його фінансування становило 3,5 млрд дол.), списання частини держборгу (близько 3,6 млрд дол.), відмови від проведення платежів за кредитом РФ (3 млрд дол. США) і 40–50-відсоткової інфляції. Однак розглядати подібну політику як стійку стратегію, мабуть, не можна.

Якісне вирішення економічних і бюджетно-фінансових проблем України пов'язане з подоланням технологічного відставання і вибудовуванням на цій основі нової моделі її бізнес-циклу. В ідеалі чергування його фаз має бути пов'язано з послідовними переходами до виробництва ускладненої продукції, який передбачає дедалі більш глибоку переробку сировини і напівфабрикатів. Сьогодні ж спостерігається зовсім інша картина – вітчизняний бізнес-цикл прив'язаний до випуску найпростішої продукції, попит на яку диктується динамікою світових цін на сировину. Через це злети і падіння української економіки визначаються коливаннями сировинної кон'юнктури, при тому що її технологічний базис залишається практично незмінним.

У таких умовах динаміка Зведеного бюджету України підпорядкована загальній логіці її бізнес-циклу, основні параметри якого задаються не програмою національного розвитку, а торговими котируваннями товарних і фондових бірж провідних індустріальних країн світу.

Література

Луніна І.О. (2010) Проблеми й перспективи розвитку системи державних фінансів України // Фінанси України. № 2. С. 7.

References

Lunina I.O. (2010) Problemy y perspektyvy rozvytku systemy derzhavnykh finansiv Ukraini [Problems and Prospects of Development of Public Finances Ukraine]. Finansy Ukrainy. № 2. S. 7. (in Ukrainian)

Надійшла до редакції 25.03.2016 р.

NATIONAL BUSINESS CYCLE AND GENERAL GOVERNMENT REVENUE IN UKRAINE: A QUANTITATIVE ASSESSMENT APPROACH

Serhii Korablin

Author affiliation: Doctor of Economics, Chief Researcher, Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine. Email: skorablin@yahoo.com.

The article proposes an interpretation of Ukraine's national business cycle, which is considered as a result of fluctuations in world commodity prices. The author analyzes the dynamics of Ukraine's real GDP, revenues of this country's consolidated budget and its deficit for the period of 2002–2015. As independent factors selected international prices for steel, wheat, oil and nitrogen fertilizers exported by Ukraine.

Keywords: Ukraine's budget, consolidated budget, national business cycle, export, import.

JEL: E320.